

AZINLIK VE YERLİLİK DİKOTOMİLERİNİN İNŞA ETTİĞİ YAPISAL FORMLAR EKSENİNDE ALEVİLİK: DENİZLİ ÖRNEĞİ

*Merve ÇETİN **

Öz

Bu çalışmaya başlarken Denizli Honaz ilçesi ve çevresinde ikamet eden Alevi toplulukların yaşantı deneyimlerini analiz etmek amaçlanmıştır. Fakat alana inildiğinde sosyolojik olarak iki farklı alevi topluluğun varlığı fark edilmiştir. Dolayısıyla şunu zikretmek gerekir ki çalışma kendi kendini ve çalışma motifini yeniden üretmiş ve iki farklı Alevi grubun karşılaştırması olarak kendini şekillendirmiştir. Söz konusu farklılık ‘yerli’ ve ‘azınlık’ kavramları ile tanımlanmıştır. Zira gruplardan biri kendini Denizlili olarak ifade eden, Denizli’de ikamet eden Tahtacı ve Evcı olan Denizli Alevileri diğeri ise 38 Dersim olayları sonrası iskân ile geldiğini ve Denizli’de yaşamaya devam ettiğini ifade eden Sivas-Tunceli-Muş Alevileri olarak karşımıza çıkmaktadır. Neticede çalışma kentteki “azınlık” ve “yerlilik” dikotomileri işe koşularak iki farklı topluluğun yaşantı deneyimlerini ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Çalışma yapılandırılmış görüşme formuyla karma yöntemle oluşturulmuş bir alan çalışmasıdır. Örneklemini Dereçiftlik Köyü, Güzelköy ve Pınarkent Mahalleleri’nde ikamet eden Alevi topluluklar oluşturmaktadır. Söz konusu beldelerde tesadüfî örneklem ve kartopu örneklem ile seçilen 57 kişi ile yüz yüze görüşme ve anket yapılmıştır. Çalışma ekonomi, sosyal ilişkiler, dini ritüeller, eğitim, aile gibi temalar çerçevesinde ele alınmıştır. Çalışma sonucunda; bu iki grubun söz konusu temalar nezdinde yaşantı deneyimini etkileyen en büyük faktörlerden birinin bir grubun zorunlu iç

göç deneyimi yaşamış olması diğer grubun ise Denizli'nin yerli Alevi topluluğu olmasında yattığı ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İç göç, Alevilik, İskân, Denizli

ALEVISM ON THE AXIS OF STRUCTURAL FORMS CONSTRUCTED BY MINORITY AND NATIVE DICHOTOMIES: THE CASE OF DENİZLİ

Abstract

At the beginning of this study, it was aimed to analyze the life experiences of Alevi communities residing in and around Denizli Honaz district. However, when we went down to the area, the existence of two different Alevi communities sociologically was noticed. Therefore, it should be mentioned that the work reproduced itself and the work motif and shaped itself as a comparison of two different Alevi groups. The said difference is defined by the concepts of 'indigenous' and 'minority'. Because one of the groups is Denizli Alevis, who are Tahtacı and Evcî residing in Denizli, expressing themselves as Denizli, and the other is Sivas-Tunceli-Muş Alevis, who stated that they came with resettlement after 38 Dersim events and continue to live in Denizli. As a result, the study aimed to reveal the life experiences of two different communities by employing the "minority" and "indigenusness" dichotomy in the city. The study is a field study created with a mixed method with a structured interview form. The sample consists of Alevi communities residing in Dereçiftlik Village, Güzelköy and Pınarkent Neighborhoods. Face-to-face interviews and interviews were conducted with 57 people selected by random sampling and snowball sampling in the mentioned towns. The study has been handled within the framework of themes such as economy, social relations, religious rituals, education and family. In the results of working; It has been revealed that one of the biggest factors affecting the life experience of these two groups in terms of the aforementioned themes lies in the fact that one group has experienced internal migration and the other group is the indigenous Alevi community of Denizli.

Key Words: Internal Displacement, Alevism, Settlement, Denizli

1. GİRİŞ

Çalışmaya başlamadan önce pilot görüşmeler için alana inildiğinde temel derdimiz Alevi kimliğe sahip bireylerin spesifik bir mekânda yaşadıkları deneyimlerini irdelemektir. Fakat karşılaştığımız manzara iki farklı gruba ait Alevi kimliğinin varlığı oldu. Temel ayrımı göç eden ‘azınlık’[†] ile ‘yerli’ alevi şeklinde iki farklı Alevilik deneyimi ile karşılaştık. Söz konusu durum bu iki farklı kimliği karşılaştırmalı olarak irdelemenin kıymetli olacağını düşündürdü. Bu nedenle çalışma genel bir alevi kimliğini irdelemek yerine iki farklı alevi kimliğini irdelemek şeklinde evrilmiştir.

Göç olgusunun yaşamın devam ettiği sürece var olacak bir deneyim olduğu açıktır. Küresel düzlemde insanın yaşadığı her bölgede göç ihtimali varlığını sürdürecektir. Ulus devletlerin sınırları dışına vatandaşlarının çeşitli nedenlerle göç edişi başlı başına bir konu olmakla birlikte ülkelerin kendi sınırları çerçevesinde gerçekleşen iç göçler de ayrı bir konu olmaktadır. İç göç konusuna yönelik araştırmalar yaşanan toplumsal üretim biçimleri ve mekânsal dönüşümleri anlamak ve anlamlandırmak adına kıymetlidir (Tekeli, 1997: 7). Kapitalist gelişim süreçleri, siyasi faktörler, teknolojik yenilikler, neo-liberal politikalar, coğrafi koşullar vb. etkenler iç göç hareketlerini belirleme kabiliyetine sahip etkenler arasında sayılabilir. Türkiye’de de bu etkenler aracılığıyla gerçekleşen pek çok iç göç vakasının varlığı bilinmektedir. Bunlardan biri de 1938 olayları olarak adlandırılan göçlerdir. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nde ulus-devlet anlayışının ve yönetim uygulamalarının

[†] Burada kavram olarak azınlık; sözlük anlamı ve görece teorideki anlamı dışında, salt Denizli içerisindeki spesifik ayrımı ortaya koymak adına nüfus bakımından az olan topluluk ve kent içinde azınlık olma manasında kullanılmıştır. Zira Alevi kimliği Türkiye’de sıklıkla azınlık statüsünde görülmemektedir.

meşrulaştırılması gerekmiştir. Bu nedenle dönemin iktidarı kendi perspektifine zıt düşecek birtakım oluşumları engellemeyi gerekli görmüş ve bu gereklilik çeşitli uygulamaları beraberinde getirmiştir. Bu uygulamalardan biri de özellikle Tunceli ve komşu illerde geçerliliği olan ve devletin o dönemki politikalarına ters düşen ya da ters düşme riskini bünyesinde barındıran aşiret oluşumlarını alaşağı etmek için halkın zorunlu olarak göç ettirilmesi olmuştur. Konu ile alakalı çıkarılan İskân Kanunu ile halkın yine devlet eliyle belirlenen yeni vilayetlere zorunlu göçü sağlanmıştır. Söz konusu göçlerden biri de Denizli iline gerçekleştirilmiştir. Denizli alevi nüfusu yoğun bir şehir olmamakla birlikte, farklı bölgelerde Alevilerin yaşadığı bilinmektedir. Denizli’de o dönemde göç edip daha sonra memleketine dönme fırsatı olmasına rağmen dönmeyen ve uzun zamandır Denizli’de yaşayan Sivas-Tunceli-Muş Alevileri bulunmaktadır. Öte yandan kendisini Denizlili olarak ifade eden kentin ve dolayısıyla Denizli’nin ‘yerlisi’ olan Alevi nüfus da yer almaktadır. Son kertede ortaya şöyle bir soru çıkmaktadır: Aynı şehirde yaşayan, her ikisi de alevi kimliğine sahip, biri ‘yerli’ diğeri ‘azınlık’ konumunda bulunan alevi toplulukların yaşantısı söz konusu ayrımdan ne şekilde etkilenmiş ve etkilenmektedir? Alevilik salt bir dini olgu ya da yaşam biçimi –tam olarak oydaşma bulunmamakta- olmakla birlikte toplumsal ve siyasal oluşumlardan etkilenen bir topluluk olması nedeniyle önemlidir.

Çalışmamıza konu olan göç olgusu 1950 öncesi göçlerinden olan siyasal iskân politikaları sonucu ortaya çıkan zorunlu göç (Akşit, 1997: 22) olarak geçmektedir. Çalışma 1938 olayları sonrasında Denizli’ye göç etmiş Alevilerin deneyimlerini ve kentin kendi yerlisi konumunda olan Alevi toplulukların deneyimlerini ve günümüzdeki durumlarını çeşitli sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik formlarda ele alarak karşılaştırmalı analiz

yapmayı hedeflemektedir. Bu amaçla Denizli’de ikamet eden Alevilerin bulunduğu üç farklı mahalledeki Alevi topluluklar ile ampirik bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Dereçiflik Köyü, Güzel Köy Mahallesi ve Pınarkent Mahallesi sakinleri örneklem olarak seçilmiştir. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ‘azınlık’ ve ‘yerlilik’ dikotomisinin yanında göç, iç göç ve zorunlu göç konularına yönelik teorik çerçeveye çizilerek çalışmanın kuramsal ve kavramsal yönü şekillendirilmiştir. İkinci bölümde araştırmanın deseni, yöntem ve örnekleme yönelik bilgilere yer verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise araştırmanın bulguları ve analizlerinden bahsedilmiştir. Burada çalışma alınan cevaplar doğrultusunda ekonomi, sosyal ilişkiler, dini ritüeller, eğitim, aile şeklinde beş farklı temaya ayrıştırılarak ele alınmıştır. Sonuç bölümünde ise çalışmaya yönelik veriler yorumlanmıştır.

2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. ‘Azınlık’ ve ‘Yerlilik’ Dikotomisi

Gündelik hayatta kavram olarak azınlık bir yerde çoğunluktan nitelik olarak farklı ve nicelik olarak az olan anlamlarında kullanılır. Literatürde kavram olarak azınlığın iki farklı anlamı mevcuttur. Türk Dil Kurumu kavramı; “*bir toplulukta kendine özgü nitelikler bakımından ayrı ve ötekilerden sayıca az olanlar, azlık, ekalliyet, çoğunluk karşıtı*” şeklinde tanımlamaktadır fakat aynı kavram eşanlamlı bir şekilde “*bir ülkede ayrı soydan veya inançtan olan ve sayıca az bulunan topluluk, ekalliyet*” şeklinde de tanımlanmaktadır (www.tdk.gov.tr, 2022). Her iki kullanım da temelde benzer ontolojiye sahiptir. Esas olan bir alanda az olma durumudur. Öte yandan bu iki kavramı birleştiren başka bir form ise bir alanda hem birinci anlamda hem de ikinci anlamda azınlık olmak ve iki

anlamı bir arada yaşama durumudur. Söz konusu durum ise bu çalışmanın temel olgularından birini vermektedir. Latince kökenli bir kavram olan azınlık; bir toplumda farklı ırk, dil, din ya da kültüre sahip az sayıda topluluğu ifade eder (Çakır & Atmaca, 2018: 458). Bir toplumda azınlıklar ekseriyetle sosyo-ekonomik bakımdan çeşitli dezavantajlara sahip olmakla birlikte, çoğunluk tarafından alt seviyede görülme ve çeşitli olumsuz perspektiflere ve uygulamalara maruz kalma gibi risklere sahiptirler (Akın, 2013, s. 136). Aslında Aleviler Rumlar, Yahudiler, Ermeniler gibi politik manada azınlık olarak görülme de görece yeni bir dönemde özellikle siyasi bağlamda azınlık olarak görülmektedirler (Akın, 2013: 136). Nisbet, mensubiyete karşı yabancılaşmadan bahseder. Bireylerin aile, cemaat, din vb. kurumlara mensubiyetinin karşısını söz konusu kurumlara yabancılaşma olarak ifade etmektedir (Nisbet, 1987/2013: 60). Zorunlu göç sonucu mensup olduğu çevreden kopan 'azınlık' formundaki bireylerin de yabancılaşma ile karşı karşıya olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

'Azınlık' kavramının dikotomik karşılığını ise –en azından bu çalışma özelinde- 'yerlilik' kavramı karşılamaktadır. Arslan yerliliği başlangıçta batı dışı toplumları ifade ederken zamanla farklı ve daha dar anlamları içeren bir kavram olarak nitelendirmektedir (Arslan, 1998: 5). 'Yerlilik' bir alana ait olma, orası ile bütünleşik olma, orada çok olma gibi anlamlara da gelmektedir. Öte yandan coğrafi anlamda bir şehrin ya da bölgenin insanı olma, o bölgedeki çoğunluğun sahip olduğu dil, din, kültür gibi etmenlerde paydaş olma, az olmama, ait ve sahip olma gibi anlamları çağrıştırmaktadır. Konu ile ilgili olarak yine Türk Dil Kurumu sözlüğünde kavramın; *"taşınamayan, başka yere götürülemeyen, bir yurdun kendine özgü niteliklerini taşıyan, bir yerin ilk sakini olan, oturduğu bölgede doğup büyüyen, ataları da orada yaşamış olan"* gibi anlamlarda

kullanıldığı görülmektedir (www.tdk.gov.tr, 2022). Yerlilik kent sosyolojisi bağlamında düşünüldüğünde o semtli olmak, orali olmak, o yerin insanı olmak gibi anlamlarda da kullanılmaktadır. Cengiz çalışmasında yerliliği bir yere ait olma ve ait hissetme ile ilişkilendirmektedir (Cengiz, 2017: 316). Başka bir çalışmada ise kent yoksulluğu yerlilik ve göçmenlik dikotomileri üzerinden irdelenmektedir (Tekten-Aksürmeli, 2021: 792). ‘Yerlilik’ kimliğine sahip olan birey ya da toplumun salt bu kimliğinden dolayı çeşitli gettolara, ayrımcılık, ötekileştirme vb. durumlara maruz kalma riski oldukça azdır. Bir mekânda yerleşmiş olsa da ‘yerli’ olamayan bireylerin ise ‘yerli’ler tarafından çeşitli olumsuz tanımlamalara maruz kalması, göçmenlerin kendilerini kabul ettirmek ve yeniden tanımlamak mecburiyetinde kalmalarına sebep olabilmektedir (Göker, 2015: 103). Bu anlamda ‘yerlilik’ bir kent özelindeki çeşitli uygulamaların başat belirleyicilerinden biridir demek yanlış olmayacaktır. Söz konusu ‘azınlık’ ve ‘yerlilik’ dikotomisinin kentte oluşumunu sağlayan daha üst belirleyici olgu göç olgusudur.

2.2. Göç, İç göç ve Zorunlu Göç

Göç olgusu geçmiş dönemlerden beri devam eden bir sosyal hareketlilik halidir. Göçe dair literatürde pek çok tanıma rastlamak mümkündür. Göç, bireylerin ya da toplumların yaşamının bir kısmını ya da tamamını geçirmek amacıyla gerçekleştirdikleri coğrafi nitelikli bir harekettir (Akan& Arslan, 2008: 3). Göç, coğrafi nitelikli olmanın yanı sıra mekân değişimiyle birlikte çeşitli ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel bir takım değişimleri de sağlayan eylemdir (İçduygu vd. , 1997: 215). Öyle ki askeri politikaları dahi etkileyebilmektedir (Bayraktar, 2013, s. 110). Dolayısıyla göç salt coğrafi bir değişim değil, aynı zamanda pek çok farklı

toplumsal değişimi ifade etmektedir (Akkayan, 1979: 21). G, doğal ve doğal olmayan nedenlerle bireylerin, grup ya da toplulukların yapmış olduğu yer değiştirme olarak da ifade edilmektedir (Gürbüz, 2006, s. 211). G olgusu kişilerin şahsi tercihleri olabileceği gibi birçok farklı belirleyicinin zorlaması ile de gerçekleşebilmektedir (İduyu vd., 1997: 216). G, göç eden için de g edilen mekân için de yeni bir durumdur. Hem g edenlerin hem de mekânda uzun zamandır ikamet edenlerin bir arada yaşama edimleri esasen bir zamansal durumu ifade eder. G her ne kadar yer değiştirme gibi gözükse de neden ve sonuçlarıyla bir arada algılanması gereken bir süreçtir (İduyu & nalın, 1997: 38). G olgusunu g öncesi, g süreci ve g sonrası şeklinde (etin, 2022: 264) srelendirmek mümkündür. Göç sonrasında uzun zamandır mekânda ikamet edenlerle toplumsal uyumu gerektiren yeni ve bitmek bilmeyen bir süreç başlayacaktır. Elbette salt toplumsal uyumu değil, kimi zaman da toplumsal gerilimler de süreç boyunca ierilebilmektedir (Tekeli, 1997: 7). Yukarıda ifade ettiğimiz ‘azınlık’ ve ‘yerlilik’ dikotomisi de bu süreçte anlam kazanmaktadır.

G olgusu en temelde iki türe ayrılmaktadır. Bunlardan biri dış g diğeri ise i gtr. Dış gleri ülkenin sınırları dışında gerçekleşen gler olarak ifade etmek mümkündür (Güreşçi, 2016. 1059). Her g deneyiminin farklı nedenleri vardır. Dış gün nedenleri ekseriyetle küresel ölçekte değerlendirilirken i gün nedenleri ülkelerin bireysel politikalarıyla ilintilidir. İ g (internal displacement) zetle bir ülkenin kendi coğrafi sınırları içerisinde gerçekleşen gler olarak tanımlamak mümkündür (Akkayan, 1979: 23). Kimileri i g sadece coğrafi bir yer değiştirme gibi tanımlama eğiliminde olsa da bunun sığ bir düşünce olduğu, i gün de içinde çok çeşitli sosyal, kültürel ve ekonomik değişimleri barındırdığını kabul etmek gerekmektedir (Göker, 2015: 36).

İç göç meselesine ülke içinde özellikle ekonomik olarak görece eşitsiz dağılım ve bu durumun yarattığı dengesizlikler sebep olabilmektedir (Akan & Arslan, 2008: 21). Türkiye’de de bir dönem iç göç olgusunun yoğun olarak yaşandığı bilinmektedir (Akkayan, 1979: 24). Dolayısıyla literatürde iç göçe yönelik çalışmalar mevcuttur. Ülkemize yönelik iç göç çalışmalarının ekseriyetle ekonomik eksenli iç göçün artış yaşadığı 1960’larda arttığı ve 1970-80’li yıllarda azaldığı görülmektedir (Özcan, 1997: 78). Ayrıca iç göçe yönelik çalışmaların ekseriyetle göçün nedenlerine odaklandığı söylenebilir (Göker, 2015: 36). İç göç salt ekonomik sebeplerle gerçekleşmemektedir. Ülkelerin kendi sınırları içerisindeki çeşitli politik uygulamaları sebebiyle yaşanan zorunlu göçler de iç göç formunda olabilmektedir. Fakat iç göç olgusunun sebepleri kadar sonuçları da oldukça kıymetlidir. Türkiye özelinde de iç göç olgusunun sebep ve sonuçlarının yapısal formu dönemin toplumsal uygulamaları ekseninde değişiklik gösterebilmektedir (Erman, 1997: 56).

Göç olgusunu açıklayan bir diğer unsur da gönüllü ya da zorunlu göç ayrımıdır. Bireyin kendi isteğiyle göç etmesi ile zorunlu olarak göç etmesi arasında sosyolojik olarak temel farklılıkların olacağı açıktır (Akkayan, 1979: 22). Kişilerin daha iyi yaşam şartlarına kavuşma niyetiyle kendi istekleri doğrultusunda gerçekleştirdiği göçler gönüllü göç olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2014: 1687). Birey ya da gruplar kendi istekleri dışında yer değiştirmeye tabi olabilmektedirler. Bunlar bize zorunlu göçleri vermektedir. Özellikle kitlesel göçlerin zorunlu göç kategorisinde olduğu bilinmektedir (Bayraktar, 2013: 112). Dolayısıyla zorunlu göçe tabi olan toplulukların deneyimlerinin sosyolojik araştırması kıymet kazanmaktadır (Bayraktar, 2012: 110). Zira zorunlu göçe tabi olan toplulukların yaşam deneyimleri pek çok sosyolojik olguyu barındırabilmektedir. Yeni bir yaşam kurmanın verdiği sancı, aidiyet

hissini sarsarak sahip olunan itibar, saygınlık vb. kazanımların kaybı, bir duvar çeperi formunda sarmalayan güvenli alanın yitimi ve çeşitli uyum problemleri bir arada yaşanabilmektedir (Çakmak, 2018: 354). Zorunlu göçü gönüllü göçten ayıran en önemli özellik; gönüllü göç öncesi bireylerin yukarıda sayılan deneyimlere mümkün mertebe hazırlıklı bir şekilde yola koyulma halidir. Göçü tercih eden bireyler göç öncesi hazırlık süreci yaşayarak en hazır oldukları bir dönemde göç edebilmektedir. Fakat zorunlu göçte söz konusu hazırlık süreci neredeyse yaşanmamakta ve ani bir değişim içine girilmektedir. Dolayısıyla sunduğu gerilim halinin görece yoğun yaşanacağı açıktır.

Dolayısıyla şunu ifade etmek gerekir ki; hem iç göç hem de zorunlu göçü bir arada yaşamamanın sunduğu tecrübe ise yine nevi şahsına münhasır bir süreç olacaktır. Bu süreci deneyimleyen kişiler literatürde ÜYEK (*Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler*) olarak ifade edilmektedir. Birleşmiş Milletler aracılığıyla (*The Guiding Principles on Internal Displacement*) ismiyle yayınlanan raporda ÜYEKler;

“...şiddetli çatışmalar, ağır insan hakları ihlalleri ve diğer travmatik olaylar nedeniyle evlerinden zorla koparılan, ancak kendi ülkelerinin sınırları içinde kalan kişiler...” şeklinde tanımlanmaktadır (UN, 2001: 6).

Zorunlu ve iç göçün söz konusu formu bir dönem Türkiye’de de deneyimlenmiştir. Yeni kurulan ulus-devletler inşa sürecinde birtakım parametreleri halk nezdinde kabul ettirmeye çalışmıştır (Çetin- Dağdelen, 2022: 354). Bu parametreleri kabul etmeme riski bulunan toplulukların ise isyan etme ihtimalleri minimuma indirilmeye çalışılmak istenmiştir. Bu topluluklar arasında Tunceli ve komşu illerde Alevi topluluklar da yer almaktadır. Dolayısıyla Cumhuriyet’in kurulduğu ilk yıllarda doğu illerinden batıya deniz kenarına uzak illere zorunlu iskân uygulamasıyla

bu toplulukların dâhil olma riski bulunan bazı grupların çeşitli isyan ve başkaldırıları alaşağı edilmeye çalışılmıştır (Duman, 2016: 216). Konu ile ilgili Duman'ın aktardıkları konuyu özetler niteliktedir;

“21 Haziran 1934 yılında 2510 Sayılı İskân Kanunu Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2510 Sayılı İskân Kanunu ve bu kanunun 1935 yılında değiştirilen bazı maddeleri ile doğudan batıya yönelik iskân uygulaması yeni bir yasal zemine oturtuldu. Buna göre Türkiye, Dâhiliye ile Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâletlerince belirlenecek ve İcra Vekilleri Heyetince tasdik edilecek bir harita ile İskân bakımından üç bölgeye ayrılıyor, 3 numaralı mıntıka diğer bir ifadeyle “*yer, sıhhat, iktisat, siyaset, askerlik ve inzibat sebepleriyle boşaltılması istenilen ve iskân ve ikamet yasak edilen yerler*” de oturanlar, “*yaşayış ve sıhhat şartları*” daha iyi olan yerlere naklediliyordu. Sevkiyata tabi tutulanların yolculuk masrafları ile ev, arazi, zirai alet, edevat ve tohumluk gibi ihtiyaçları hükümet tarafından karşılanıyor, sevkiyatı takip eden bir yıl içerisindeki tüm işe, barınma ve sağlık hizmetleri de ücretsiz veriliyordu” (Düstur akt. Duman, 2016: 217).

Özellikle Şeyh Said İsyanı sonrasında hükümet bölge ile alakalı çeşitli düzenlemeler yapmaya karar vermiştir (İlyas, 2016: 323). Aslında uygulamadaki temel mesele doğu bölgelerinde varlığını devam ettiren aşiretleri alaşağı edip isyan etmelerini engellemek olmuştur (İlyas, 2016, s. 325). Dönemin hükümeti söz konusu kanun çerçevesinde Tunceli, Elazığ, Muş, Bitlis ve Diyarbakır başta olmak üzere çeşitli vilayetlerde bazı yasak bölgeler belirlemiş ve buralarda ikamet eden halkın iskân edilerek batı illerine zorunlu göçünü gerçekleştirmiştir (Duman, 2016: 219). Söz konusu göç olayı elbette içerisinde birtakım zorlu süreçleri de barındırmaktadır. Her ne kadar yönetim eliyle çeşitli maddi destekler sağlanmış olsa da yeni bir mekânda yeni bir yaşam kurmak hiç kolay olmamıştır. Söz konusu göç bölgelerinden birinin de Denizli olduğu bilinmektedir.

Tablo 1: İskâna Ev Sahipliği Yapan İller[‡]

Vilayeti	Kazası	Hane	Nüfus
Afyon	Merkez	5	20
Afyon	Bolvadin	10	40
Amasya	Merkez	15	60
Amasya	Merzifon	15	60
Balıkesir	Merkez	48	192
Balıkesir	Bandırma	12	48
Balıkesir	Ayvalık	10	40
Balıkesir	Balya	12	48
Balıkesir	Balya	8	32
Balıkesir	Edremit	15	60
Balıkesir	Sındığı	10	40
Bilecik	Bozüyük	30	120
Bolu	Gerede	15	60
Bolu	Gerede	10	40

[‡]SBİMA (Samsun Bayındırlık ve İskân Müdürlüğü Arşivi), Doğulular Dosyası, Lef: 6. Akt. Duman, 2016: 220-221).

Çorum	Osmancık	15	60
Denizli	Tavas	5	20
Denizli	Saray	10	40
Eskişehir	Sivrihisar	25	100
Niğde	Nevşehir	10	40
Samsun	Kavak	15	60
Samsun	Çarşamba	15	60
Samsun	Merkez	15	60
Samsun	Terme	20	80
Sinop	Boyabat	30	120
Toplam		375	1500

Yukarıda da görüldüğü gibi Denizli iskân kanunu ile doğu bölgelerinden zorunlu göçe tabi tutulan toplulukların yerleştirildiği illerden biri olarak kayıtlarda yer almaktadır. Fakat uygulamada kent içinde herhangi bir 'getto' formu bulunmamaktadır. Sonraki dönemlerde ekonomik nedenlerle Denizli'ye hemşehrilerinin yanına göç eden Sivas-Tunceli-Muş Alevilerinin varlığını da ayrıca aktarmak yerinde olacaktır.

3. ARAŞTIRMANIN DESENİ, YÖNTEM VE ÖRNEKLEMİ

Çalışmanın örneklemini Dereçiftlik Köyü, Güzelköy ve Pınarkent Mahalleleri'nde ikamet eden Alevi topluluklar oluşturmaktadır. Dereçiftlik Köyü sadece 'yerli' alevi olarak nitelendirdiğimiz Denizlili Alevilerin ikamet ettiği bir köy olma özelliğine sahiptir. Güzelköy Mahallesi hem 'yerli' Alevilerin hem de Sünnilerin bir arada yaşadığı bir beldedir. Pınarkent Mahallesi ise başlangıçta siyasi nedenlerle, 38 olaylarından sonra iskâna maruz kalan yani 'azınlık' olarak nitelendirdiğimiz, sonraki dönemlerde ekonomik nedenlerle Denizli'ye yerleşen Sivas-Tunceli-Muş bölgesinden Alevilerin ikamet ettiği yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışma yapılandırılmış görüşme formuyla karma yöntemle oluşturulmuş bir alan çalışmasıdır. Salt nitel ya da salt nicel bir çalışma üzerinden gitmek yerine her ikisini de bir arada bulunduran karma yöntem kullanılmıştır. Akşit de paralel bir şekilde göç konulu araştırmalarında hem nitel hem nicel araştırma yönteminin ikisinin bir arada kullanılması gerekliliğini ifade etmektedir (Akşit, 1997: 67). Bize her iki yöntemi bir arada kullanma imkânı sunan ise karma yöntemdir. Karma yöntem kullanıcılarının nitel ve nicel yöntemin birbirini tamamlayıcılığını kullandıkları, böylece daha güvenli ve geçerli sonuçlar elde ettikleri bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle karma yöntem nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin sınırlılıklarının karşılıklı olarak dengelenmesini sağlamaktadır (Fırat, Kabakçı-Yurdakul, Ersoy, 2014: 66). Söz konusu beldelerde toplamda 57 kişi ile görüşülmüştür. Tesadüfi örneklem ve kartopu örneklem ile seçilen kişilerle yüz yüze görüşme ve anket yapılmıştır. Bu şekilde toplanan veriler ışığında çalışmamız oluşturulmuştur.

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE TARTIŞMA

Çalışma için oluşturulan sorular görüşmeler sonucu edinilen bilgiler çerçevesinde kodlama işlemine tabi tutulmuştur. Elde edilen bulgular sonucunda ortak paydalar çerçevesinde beş tema belirlenmiştir.

- Ekonomik Duruma Yönelik Deneyimler
- Sosyal İlişkilere Yönelik Deneyimler
- Dini Ritüellere Dair Deneyimler
- Eğitime Dair Deneyimler
- Kadın, Evlilik ve Aile Kurumuna Dair Deneyimler

Temalar ayrılmış gibi gözükmeyle birlikte aslında her temanın birbirini etkilediği, girift bir halde grupları tanımladığı da unutulmamalıdır. Çalışmanın bu bölümünde oluşturulan temalar ışığında grupların yaşantı deneyimlerine yönelik yorumlamalara yer verilmiştir. Söz konusu Alevi kimliğine sahip 'yerli' ve 'azınlık' Aleviler hazırlanan tablolarda Denizli Alevileri ve Sivas-Tunceli Alevileri şeklinde iki ayrıma giderek isimlendirilmiştir. Yapılan görüşmeler çerçevesinde elde edilen veriler analiz edilerek bir toplumda 'yerli' ya da 'azınlık' kimliğe sahip olmanın sosyal, kültürel, ekonomik özetle toplumsal yaşayışlarını ne şekilde etkilediği betimlenmeye çalışılmıştır.

4. 1. Ekonomik Duruma Yönelik Deneyimler

Salt Marksist söyleme kaçmadan toplumların yaşam motiflerini belirleyen kurumların başında ekonomi kurumunun geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Öte yandan iç göç hareketlerinin ekseriyetle ekonomik amaçlarla yapıldığı bilinen bir realitedir. Bu nedenle bir beldede yerli ya da azınlık olmanın ekonomik yapıya nasıl etkileri olduğu

merak edilmiştir. Alevi toplulukların ekonomik durumlarını öğrenmek önemli görülmüştür.

Tablo 2: Ekonomik Durum

		Denizli Alevisi	Sivas-Tunceli Alevisi
Ekonomik durumunuzu nasıl görüyorsunuz?	İyi	25	4
	Kötü	6	22

Tablodan anlaşılacağı gibi bir beldede dikotomik olarak 'yerli' ya da 'azınlık' olmanın en çok etkilediği olgulardan biri ekonomik durumdur. Denizli Alevisi olan 25 kişi ekonomik durumunun iyi olduğunu ifade ederken Sivas-Tunceli Alevilerinin sadece 4 kişi ekonomik durumunun iyi olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda katılımcılardan elde edilen bilgiye göre, Denizli Alevilerinin ekonomik durumu Sivas-Tunceli Alevilerinininkinden daha iyi bir konumdadır.

Tablo 3: Meslekler

		Denizli Alevisi	Sivas-Tunceli Alevisi
Hangi meslek grubunda çalışıyorsunuz?	İşçi	3	26
	Memur	11	
	Çiftçi	17	

Tabloda görüldüğü gibi Denizli Alevisi olan 11 kişi memur, 17 kişi çiftçi, sadece 3 kişi işçi olarak çalıştığını ifade ederken Sivas-Tunceli Alevisi olan kişilerin tamamı işçi olduğunu belirtmiştir. Denizli Alevisi olan katılımcıların ekseriyetle memurluk ya da çiftçilik gibi meslek gruplarında çalışırken Sivas-Tunceli Alevilerinin edinilen bilgiye göre ekseriyetle

fabrika işçisi ve inşaat işçisi olarak çalıştığı öğrenilmiştir. Özellikle Dereçiftlik Köyü'nün ekonomik durumunun iyi olduğu gözlemlenmiştir.

“Dereçiftlikte73 yılına kadar ağalık sistemi vardı. O zaman zengin fakir arasında ciddi fark vardı. Ağalık sistemi kaldırılınca toprak satın almaya başladık. Öylelikle düzeldi köydekilerin durumu.” (K1).

Katılımcı ifadelerinden köyün ekonomik durumun nispeten daha iyi olmasının toprak sahibi olmalarıyla ilintili olduğu anlaşılmaktadır.

“Bizim köyden yurtdışına gidenler de çok fazla. Mesela gelince burda yardım ederler ev yaparlar. Temelli orda kalmazlar köye sahip çıkarlar.” (K2)

Köylüler arasında işçi olarak yurtdışına gidenlerin de olduğu öğrenilmiştir. Yurtdışında yaşayan köy yerlilerinin de köyün ekonomik yapısına ciddi katkılar sağladığı zikredilmiştir. Güzelköy'de de ortalama ekonomik durumun yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Fakat Sivas-Tunceli Alevilerinde göç eden bir topluluk olmalarının da etkisiyle toprak sahipliği neredeyse hiç yoktur. Sivas-Tunceli Alevileri geçimlerini ekseriyetle inşaat işçiliği yaparak sağlamaktadır. Gençleri de fabrikalarda çalışmaktadır. Sahip oldukları mesleklerden aldıkları maaşlar düşünüldüğünde ekonomik durumlarının iyi olmadığı anlaşılabilir. Söz konusu Alevi toplulukların ekonomik durumlarının belirleniminde toprak sahipliğinin merkezi olgu olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bir mekânda 'azınlık' olmak ekonomik yapıyı ve dolaylı olarak diğer kurumları etkileyebilmektedir. Mekânda 'yerli' olmak ise toprak sahipliği aracılığıyla başta ekonomik yapı üzerinde ve dolaylı olarak diğer kurumlar üzerinde bir erk olma özelliğini taşımaktadır.

4.2. Sosyal İlişkilere Dair Deneyimler

Göç hareketleri göç eden bireylerin kültürlerini olduğu kadar buldukları kentin de kültürünü revize etmesini gerektirecek sonuçlar doğurabilmektedir. Söz konusu durum çokkültürlülüğü beslemekte ve kültürlerarası iletişimi artırmaktadır.

Tablo 4: Aleviliğe Bakış

		Denizli Alevisi	Sivas-Tunceli Alevisi
Çevrenizde Aleviliğe bakış nasıldır?	Olumlu	24	11
	Olumsuz	7	15

Tablo'da görüldüğü gibi yakın çevrenin Aleviliğe bakışını Denizli Alevisi olan 24 kişi olumlu 7 kişi olumsuz bir bakış açısının olduğunu ifade ederken, Sivas-Tunceli Alevisi olan 11 kişi olumlu, 15 kişi olumsuz bakış açısının var olduğunu belirtmektedir. Sosyal ilişkiler bağlamında 'yerli' ya da 'azınlık' ve bunun yanında Alevi kimliğe sahip olmanın etkilerinin neler olduğu merak edildiğinde ilişkilere dair cevapların farklılık arz ettiği gözlemlenmiştir. Denizli'nin 'yerli' Alevisi olan bireyler Aleviliğe bakışın ekseriyetle olumlu olduğuna dair cevaplar verirken, 'azınlık' formunda olan Sivas-Tunceli Alevileri olumsuz olduğuna yönelik söylemlerde bulunmuşlardır. Sosyal ilişkiler bağlamında düşünüldüğünde söz konusu beldelerde Alevi olmaktan ziyade göçmen olmanın daha etkili bir rol oynadığı anlaşılmıştır.

Tablo 5: Önyargı Durumu

		Denizli Alevisi	Sivas-Tunceli Alevisi
Yaşadığınız yerde Alevilikle ilgili önyargılar var mıdır?	Var	8	17
	Yok	23	9

Yukarıda da bir önceki tabloya benzer cevaplar verildiği görülmektedir. Yaşadığınız yerde Alevilikle ilgili önyargılar var mı sorusuna Denizli Alevisi olan 8 kişi var derken 23 kişi yok cevabını vermiştir. Fakat Sivas-Tunceli Alevisi olan 17 kişi var derken 9 kişi yok cevabını vermiştir. Alevilikle alakalı birtakım önyargıların varlığı kaçınılmaz fakat bir mekânda göçmen olmak salt Alevi olmanın önüne geçen bir özellik gibi görünmektedir. Denizli Alevilerinin özellikle Dereçiftlik Köyü özelinde zaten köyün Alevi kökenli olarak tanınması, beldede herkesin benzer bir yapıya sahip olması çeşitli önyargıları engellemektedir. Fakat Sivas-Tunceli Alevileri için durumun benzer şekilde olmadığı açıktır. Onların göçmen formunda oluşu ve yaşadıkları beldede heterojen kimliklerde bireylerin bir arada yaşıyor olması çeşitli önyargı vakalarına maruz kalma risklerini getirmektedir. Dolayısıyla Denizli Alevilerinin köy içinde zaten başlı başına bir erk olma kabiliyetine sahip oldukları zikredilebilir. Sivas-Tunceli Alevilerinin ise yaşadıkları mahallede sosyolojik manada azınlık olma durumları nedeniyle çevreleriyle sorun yaşama riskinin daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Elbette mahallede bir erk hükmünde olmayışları ilişkilerle dikkat etme zorunluluğunu da beraberinde getirmektedir. Öte yandan

genel manada Alevilik ile ilgili çeşitli önyargıların varlığını ortak düzlemde her iki Alevi topluluğun da kabul ettiği görülebilmektedir.

4.3.Dini Ritüellere Dair Deneyimler

Aleviliğin kendine özgü dini ritüellerinin var olduğu bir realitedir. Söz konusu ritüellerin uygulamaya konulmasında ‘yerli’ ya da ‘azınlık’ formunda olmanın bir etkisinin olup olmadığı merak edilen konulardan biri olmuştur. Ekseriyetle spesifik ritüellerin uygulanmasında farklılıkların olmadığı gözlemlenmiştir.

Tablo 6: Dini Ritüellere Bağlılık

		Denizli Alevisi	Sivas-Tunceli Alevisi
Kendi kurallarınıza ne kadar bağlısınız?	Çok	11	13
	Az	17	11
	Biraz	3	3

Kendi kurallarınıza ne kadar bağlısınız?” sorusuna Denizli Alevisi 11 kişi çok, 17 kişi az, 3 kişi biraz cevabını verirken Sivas-Tunceli Alevilerinden 13 kişi çok, 11 kişi az, 3 kişi biraz cevabını vermiştir. Yeni dünya düzeninde Weberyan perspektifle ifade edilirse bürokratikleşme, büyümenin bozulması vb. oluşumlar sekülerleşmeyi artırmıştır (Schroeder, 1992/1996: 206). Dolayısıyla dini değerlerin her geçen gün toplumsal bağlayıcılığının azalmaya devam ettiği içinde bulunduğumuz küresel çağdan Alevi toplulukların da etkilendiği açıktır. Elde edilen veriler de

göstermektedir ki Alevi topluluklar da eski dönemlere göre dini ritüellerine daha az bağlı bir yaşantı sürdürmektedirler. Literatürde de Aleviliğin çeşitli ritüellerinin eskisi kadar uygulanmadığı ifade edilmektedir. Örneğin Coşkun yaptığı çalışmada Alevi dedelerden edildiği bilgiler ışığında düşünlük cezasının eskisi kadar uygulanmadığını ifade etmektedir (Coşkun, 2018). Buna rağmen birtakım ritüellerin günümüzde de geçerliliğini koruduğu görülmektedir. Söz konusu durumdan ‘yerli’ ya da ‘azınlık’ olmanın etkilenmediği açıktır.

Tablo 7: Musahiplik Durumu

		Denizli Alevisi	Sivas-Tunceli Alevisi
Musahibiniz var mı?	Var	26	23
	Yok	5	3

Musahibiniz var mı sorusuna Denizli Alevisi 26 kişi var, 5 kişi yok, Sivas-Tunceli Alevisi 23 kişi var, 3 kişi yok cevabını vermiştir. Tablodan da anlaşılacağı üzere musahiplik uygulaması da günümüzde işlerliğini devam ettirmektedir. Kişinin musahibi ile yakın ilişkide olması esastır. Musahibi başka bir ilde ikamet ediyor olsa dahi sürekli görüşülmeye özen gösterildiği ifade edilmiştir.

“Benim musahibim var ama o Tunceli’de yaşıyor. Görüşürüz neredeyse her hafta konuşuruz. Bi ihtiyacımız olunca ilk birbirimizi ararız. Bizim burada böyle çoğunlukla musahibimiz memlekettedir.” (K4)

Söz konusu durum özellikle ‘azınlık’ formundaki Sivas-Tunceli Alevileri için geçerlidir. Zira musahiplerinin memlekette olduğunu ifade eden pek çok kişi bulunmaktadır. Denizli’de ikamet ediliyor olsa dahi, ‘ev’ olarak memleketin görülüyor olduğu ve bağların devam etmesine önem verildiği anlaşılmıştır. Gündelik hayattaki gerekli birtakım ihtiyaçların musahiplik ritüeli aracılığıyla karşılıklı olarak giderilmeye devam edildiği öğrenilmiştir. Ekonomik durumu iyi değilse maddi olarak yardım edildiği, çocuklarının eğitime katkı sağlandığı bildirilmiştir. Kişinin kendi düşkün olursa musahibinin de düşkün sayıldığı söylenmiştir ki bu ciddi bir kontrol mekanizması sağlamaktadır. Bu gibi kurallara bağlılık devam etmektedir. Burada kıymetli olan veri Sivas-Tunceli Alevilerinin Denizli’de ikamet ediyor olsalar dahi musahiplerinin memleketlerinde olması ve göç etmiş olmalarına rağmen ritüellerin devamı hususunda kendi kandaşlarıyla bağlarına önem verilmesinin olduğu söylenebilir.

Tablo 8: Düşkünlük Cezası

		Denizli Alevisi	Sivas-Tunceli Alevisi
Düşkünlük cezası uygulanıyor mu?	Evet	23	9
	Hayır	8	17

Düşkünlük cezası uygulanıyor mu sorusuna Denizli Alevisi 23 kişi evet cevabını verirken, 8 kişi hayır cevabını vermiştir. Sivas-Tunceli Alevilerinde ise meselenin rengi değişmekte 9 kişi evet cevabını verirken,

17 kişi hayır cevabını vermektedir. Düşkünlük kuralının geçmişe göre daha az olmakla birlikte uygulamaya devam edildiği, düşkün olan birine sosyal olarak mesafeli davranıldığı belirtilmiştir. Fakat tabloda da görüldüğü gibi uygulama Denizli Alevileri arasında işlerliği daha fazla Sivas-Tunceli Alevileri arasında daha azdır. Söz konusu düşkünlük uygulamasının devamlılığı için bir mekânda birliktelik ruhu, biz duygusu ve söz konusu birliktelikten ayırma, dışlama vb. uygulamaların yerine getirilmesi gerekmektedir. Fakat Sivas-Tunceli Alevilerinin zaten kendileri 'azınlık' konumunda olduklarından yine kendi içlerinden birilerine düşkünlük cezası vererek dışlamaları uygulanabilir gibi gözükmemektedir. Dolayısıyla göç olgusunun burada da işlediği ve uygulamayı etkilediği görülebilmektedir.

Tablo 9: Cem Törenleri

		Denizli Alevisi	Sivas-Tunceli Alevisi
Cem törenleri herkese açık midir?	Evet	7	23
	Hayır	24	3

Cem törenlerine katılıma dair sorulan soruya Denizli Alevisi 7 kişi törenlerin herkese açık olduğunu ifade ederken, 24 kişi herkese açık olmadığını belirtmiştir. Sivas-Tunceli Alevisi 23 kişi törenlerin herkese açık olduğunu, 3 kişi ise açık olmadığını ifade ederek dikotomiye ortaya koymuştur. Tablodan da anlaşıldığı üzere Denizli Alevileri Sivas-Tunceli Alevileriyle karşılaştırıldığında törenlere katılım özelinde daha seçici davranmaktadırlar. Denizli Alevilerinde cem törenlerine Sünniler,

düşkünler, musahipsizler gibi kişilerin ceme alınmadığı belirtilmiştir. Fakat Sivas-Tunceli Alevilerinde cem törenlerine ekseriyetle isteyen herkesin katılabileceği ifade edilmiştir. Bu oldukça dikkat çekici bir veridir. Söz konusu durumun beldede ‘yerli’ ve ‘azınlık’ olmak ile bire bir ilgisinin olduğu açıktır. Denizli Alevilerinin toprak sahibi olmaları, ekonomik olarak bağımlılıklarının az olması ve daha kapalı yaşamaları seçici davranmalarını tetiklemektedir. Fakat Sivas-Tunceli Alevilerinin ekonomik anlamda düşük seviyede olmaları, yaşadıkları mahalle özelinde ‘azınlık’ konumunda olmaları alanda kabul edilebilirliklerini artırmak adına törenlere katılım konusunda seçici bir tavır takınmamayı tercih ettikleri söylenebilir.

4.4. Eğitime Yönelik Deneyimler

Çalışma içerisinde eğitim kurumuyla irtibatın ‘yerli’ ya da ‘azınlık’ kimliğine sahip olmayla ilişkisi merak edilmiştir. Fakat çalışma özelinde söz konusu dikotominin eğitime yönelik bulguları etkilemediği anlaşılmıştır. Eğitime yönelik sorulan sorulara verilen cevaplar ekseriyetle benzer formdadır ve göç olgusu ile ilişkisi bulunmamaktadır.

Tablo 10: Eğitimli Olmak

	Evet	54
Sizce eğitimli olmak önemli midir?	Hayır	3

‘Yerli’ ya da ‘azınlık’ ayrımı yapılmaksızın tüm alevi toplulukların eğitim kurumuna önem verdiği bilinmektedir (buraya eğitime önem verdiklerine dair bir alıntı ekleyebilirsiniz). Yapılan görüşmelerde cinsiyet ayrımı

olmaksızın herkesin okuması gerektiğini belirtmişlerdir. Genel olarak Alevi yerleşim yerlerinde eğitime yüksek oranda önem verildiği görülmektedir.

“Bizim köyde 37 kişi doktor 24 kişi avukat olmuştur. Bir sürü de öğretmen vardır. Biz okumaya çok önem veririz. Kız çocuğu erkek çocuğu hiç farketmez. Herkes okumalı.” (K3)

Görüldüğü gibi Dereçiftlik Köyü’nde yetişen ‘yerli’ Alevilerden 37 kişinin doktor ve 24 kişinin avukat olarak mesleklerini devam ettirdikleri öğrenilmiştir. Pınarkent Mahallesi’nde birer tane ilkokul ve ortaokul bulunmaktadır. Bu okullarda çalışan öğretmenlerle yaptığımız ortak görüşmede öğretmenler Alevi öğrencilerin sınıf ortalamasına göre çalışkan öğrenciler olduklarını söylemişlerdir. Ailelerin de çocuklarının eğitimiyle yakından ilgilendiklerini hatta iki tane Alevi velinin okul-aile birliğinde görevlendirildiklerini belirtmişlerdir. Anadolu’daki bazı bölgelerde ataerkil kültürel yapıyla ilişkili olarak kız çocuklarının okutulmadığına dair bir önyargı vardır. Fakat Pınarkent’te ikamet eden doğu kökenli olan Sivas-Tunceli Alevileri için söz konusu önyargının geçerli olmadığı, eğitime önem verdikleri anlaşılmıştır. Dolayısıyla eğitime yönelik bulgularda ‘yerli’ ya da ‘azınlık’ olmanın etkili olmadığı anlaşılmıştır.

4.5. Kadın, Evlilik ve Aile Kurumuna Yönelik Deneyimler

Alevi topluluklar arasında ‘yerli’ ya da ‘azınlık’ kimliğe sahip olmanın etkilemediği bir diğer konu da kadın, evlilik ve aile kurumuna yönelik olgulardır. Yapılan görüşmelerde alevi toplulukların söz konusu mesele ile alakalı bilinen genel-geçer kuralların göç olgusuyla ilintisi olmadan fikren devam ettiği görülmüştür. Konu ile ilintili bazı örnekler şu şekildedir;

Tablo 11: Kadın-Erkek Eşitliği

Kadın erkek eşit midir?	Evet	54
	Hayır	3

Alevilik inancında kadın-erkek ayrımının görece uygulanmadığı bilinen bir realitedir. Dolayısıyla kadına değer verdikleri bilinmektedir. Herhangi bir Alevi grubu ayrımı yapılmaksızın neredeyse görüşülen herkes kadın ve erkeğin eşit olduğunu belirtmiştir. Kadınların çalışmasının bir hak olduğu ve kız çocuklarının okuması gerektiği düşünülmektedir. Literatürde de Alevi toplulukların kadın ve erkeğin her alanda eşit olduğu ifade edilmektedir (Şener, 2000, s. 88). Elbette ki gündelik hayattaki uygulamaların eşitliği ne derece doğruladığı tartışmaya açıktır.

Tablo 12: Tek Eşlilik

Tek eşlilik esas mıdır?	Evet	50
	Hayır	7

Alevilikte tek eşlilik esastır. Herhangi bir sebep yokken boşanan düşkün kabul edilmekte ya da çeşitli sosyal dışlanmalara maruz kalmaktadır. Ayrıca cem törenlerine alınmamaktadır. Bunun cezasını çekmeye razı olması gerekmektedir (Yalçın, 2016: 84). Alevilikte düşkün kabul edilmeye sebep olan en büyük günah ve suç olarak da zina kabul edildiği belirtilmiştir. Literatürde de zinanın en büyük günah olduğu ve düşkünlüğünün kaldırılmadığı ifade edilmektedir (Arslanoğlu, 2001: 55). Başka yapılan diğer suçlar zina kadar büyük bir suç olarak düşünülmemektedir. Fakat günümüzde ne kadar uygulanır olduğu bilinmemektedir.

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Anadolu'da var olagelmış çokkültürlülük, günümüze kadar devam etmiştir. Türkiye'nin her köşesinde farklı dilden, dinden, milletten insan bir arada yaşamaktadır. Bir arada yaşama deneyimini tetikleyen pek çok etken vardır. Bunlardan biri de göç olgusudur. Bir beldede 'yerli' olmak ile aynı beldede göç etmiş 'azınlık' olmak halinin sosyolojik olarak çeşitli farklılıklara sebep olabileceği açıktır. Aynı ülke sınırları içinde bazen gönüllü bazen de zorunlu olarak gerçekleşen iç göçler toplumsal dinamiği etkileyebilmektedir. Türkiye de bu tip bir zorunlu iç göçü deneyimlemiş, 1935 yılında çıkarılan İskân Kanunu asayiş ve güvenlik nedeniyle özellikle 1937 Dersim Ayaklanması sonrası ülkenin doğu illerinde ikamet eden toplulukların iskân edilmesini ve batı illerine yerleştirilmelerini sağlamıştır. Söz konusu durum göç eden toplulukların sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel vb. pek çok alanda etkilenmelerine neden olmuştur. Denizli de o dönemde Sivas, Tunceli ve Muş bölgelerinden iskân edilen alevi topluluklara ev sahipliği yapmaktadır. Göç eden toplulukların aynı

zamanda alevi kimliğine sahip olmaları yaşadıkları deneyimlerin merak uyandırmasına sebep olmuştur. Türkiye'nin pek çok ilinde Aleviliği dini ve kültürel açıdan devam ettiren topluluklar bulunmaktadır. Denizli de Alevi toplulukların yaşadığı illerden biridir. Bu çalışma başlangıçta salt Denizli'nin Honaz ilçesi ve çevresinde yaşayan Alevilerin yaşadığı deneyimlerini irdelemek amacıyla düşünülmüş fakat çalışma için alana çıkıldığında Denizli Alevileri ve Sivas-Tunceli Alevileri şeklinde adlandırabileceğimiz bir ayrımın varlığı göze çarpmış ve Aleviliğin konumlanışının bu iki grubun yapısal farklılıkları ekseninde şekillendiği gözlemlenmiştir.

Bu çalışma Denizli'de ikamet eden 'yerli' ve 'azınlık' hükmündeki iki farklı alevi topluluğun sahip oldukları dikotomik kimliğin çeşitli sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yaşantı deneyimlerini ne şekilde etkilediğini ortaya koymayı hedeflemiştir. Çalışmada 'yerli' alevi kimliğe sahip bireylerin yaşadığı Dereçiftilik Köyü, 'yerli' Alevilerin ve Sünnilerin bir arada yaşadığı Güzelköy Mahallesi ve 'azınlık' alevi kimliğe sahip bireylerin ve Sünnilerin bir arada yaşadığı Pınarkent Mahallesi sakinleri örneklem olarak seçilmiştir. Bu mahallelerde yaşayan toplamda 57 kişi ile yapılandırılmış görüşme formuyla mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Kişiler tesadüfi ve kartopu örnekleme yoluyla seçilmiştir. Elde edilen veriler çerçevesinde beş farklı tema oluşturulmuş ve bu temalar çerçevesinde analizlere yer verilmiştir.

Analizlerin ilk teması ekonomik duruma dair bulgular şeklinde oluşturulmuştur. Ekonomi kurumu bireylerin yaşamlarını etkileyen en güçlü yapılardan biri olarak karsımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla iki farklı alevi kimliğin ekonomi kurumuyla ilişkisine yer verilmiştir. Karşılaştırmalı olarak incelendiğinde 'yerli' Alevilerin ekonomik durumun 'azınlık' konumundaki Alevilere oranla daha iyi olduğu anlaşılmıştır. 'Yerli'

Alevilerin kentte toprak sahibi olmasının etkisinin büyük olduğu görülmektedir. 'Azınlık' konumundaki Alevilerin geçimlerini ekseriyetle fabrika ya da inşaat işçisi olarak idame ettirdikleri öğrenilmiştir. Dolayısıyla göçmen formunda olmanın kent içinde ekonomik durumu etkilediği görülmüştür. Söz konusu ekonomik durumun grupların yaşantılarındaki diğer faktörleri de etkilediği ortaya çıkmaktadır. Zira buradaki toprak sahipliği gruplara erk olma gücünü sunmaktadır. Bu durumda yaşantılarını kendi normları çerçevesinde sürdürmelerine zemin hazırlayabilmektedir. Fakat bir beldeye göç etmek ve orada 'azınlık' olmanın görece kentteki işleyişe bağımlı bir yaşantıyı gerektirebileceği söylenebilir. Yoğunluklu olarak işçilikle hayatlarını idame ettiriyor olmaları bir erk olma kabiliyetini alaşağı edebilmektedir. Analizlerin ikinci teması sosyal ilişkilere yönelik olarak belirlenmiştir. Bireylerin göçmen ya da yerli olmasının edindikleri ilişkileri etkileyebileceği düşünülmüştür. Grupların aynı anda hem alevi hem göçmen kimliğine de sahip olmasının nasıl bir tablo oluşturacağı merak edilmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda Alevi olmaktan ziyade beldede göçmen olmanın ilişkilere etkisinin görece daha fazla olduğu anlaşılmıştır. Denizli Alevileri Aleviliğe olumsuz bakışın az olduğunu ifade ederken Sivas-Tunceli Alevileri görece daha fazla olduğunu söylemişlerdir. Öte yandan yaşanan beldede Aleviliğe yönelik önyargıların varlığına dair soruya Denizli Alevileri çoğunlukla yoktur şeklinde cevap verirken, Sivas-Tunceli Alevilerinin yoğunluklu olarak vardır cevabını verdikleri görülmüştür. Söz konusu olgulara yönelik başka parametrelerin de etkisi olacağı açıktır fakat göçmen kimliğinin etkisinin varlığı net olarak görülebilmektedir.

Analizlere yönelik üçüncü tema dini ritüellerin beldede yaşanabilirliğine dair oluşturulmuştur. Aleviliğin kendine özgü kurallarının varlığı

yadsınamaz. Bu kuralları gündelik hayatta yaşamayı göçmen olmak ya da yerli olmak nasıl etkilemektedir merak edilmiştir. Musahiplik uygulamasını her iki toplumunda uyguladığı fakat ‘azınlık’ konumunda olan Sivas-Tunceli Alevilerinin Denizli’den değil de kendi memleketlerinden musahip edindikleri öğrenilmiştir. Bu durum hala memleketle bağların sürekliliğine önem verildiğini, “ev” olarak bireylerin memleketini görmeye devam ettiklerini göstermektedir. Diğer bir farklılık ise düşkünlük cezasının uygulanmasına yöneliktir. ‘Yerli’ konumunda olan Denizli Alevileri kentte bir arada yaşama, birlik olma, biz duygusunu pratikte de uygulama gücüne sahiptir. Dolayısıyla kişilere düşkünlük cezası verilebilmektedir. Fakat zaten ‘azınlık’ konumunda olan Sivas-Tunceli Alevileri kentte az olmanın da verdiği eksiklik hissi ile biz olma duygusunu yaşayamamaktadır. Hal böyle olunca, kendilerinden olan birine düşkünlük cezası vermeleri ve çeşitli boykotlara maruz bırakmaları zor gibi gözükmektedir. Söz konusu durum verilen cevaplarda görülebilmektedir. Neticede burada yerli ya da göçmen kimliğine sahip olmanın etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışma her ne kadar dikotomiler üzerinden karşılaştırma formunda ilerlemiş olsa da kent yaşamındaki bazı parametrelerin göçmen kimliğinden etkilenmediği anlaşılmıştır. Bunlardan biri eğitim diğeri ise kadın, aile ve evlilik konularına dair bulgulardır. Eğitim kurumu Alevilikte başlı başına kıymetli bir konudur ve kentte ‘azınlık’ ya da ‘yerli’ kimliğe sahip olmakla bir ilişkisinin olmadığı ortaya konulmuştur. Bir diğer konu olan kadına, aileye ve evliliğe dair bulgularda da göçmen olmanın etkili olmadığı her iki grubunda benzer perspektiflere sahip oldukları anlaşılmıştır.

Sonuç olarak, analizlerin bütününe bakıldığında göç olgusunun Denizli’deki Alevilerin yaşamında etkin olduğu, bir beldede ‘yerli’ ya da

'azınlık' kimliğe sahip olmanın gündelik yaşamdaki birtakım deneyimleri etkileme erkine sahip olduğu anlaşılmıştır. Göç tecrübesi çok uzun yıllar öncesinde gerçekleşmiş olsa da toplumsal yaşamdaki kurumsal ilişkilere etkisinin ciddi değişiklikler yaşamadan devam ettiği görülmüştür.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmadığını beyan ederim.

Destek/Finansman Bilgileri: Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Etik Kurul Kararı: Bu alan çalışmasının verileri 2020 yılı öncesine ait olup etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir. Çalışma 27-29 Ağustos 2021 tarihinde gerçekleştirilen International Congress on Life, Health and Social Sciences in 21st Century sempozyumunda sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

KAYNAKÇA

- Akan, Y., & Arslan, İ. (2008). *Göç Ekonomisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama*. Ekin Basım Yayın.
- Akın, Ş. (2013). "Türkiye'de Dini Azınlıklara Bakış Açısının Yansıması Olarak 6-7 Eylül Olayları". *Demokrasi Platformu*, 9(34).
- Akkayan, T. (1979). "Türkiye'de iç göçler ve sorunlar". *Göç ve Değişme*. İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Akşit, B. (1997). "İç Göçlerin Nesnel ve Öznel Toplumsal Tarihi Üzerine Gözlemler: Köy Tarafından Bir Bakış". *Türkiye'de İç Göç Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı: 6-8 Haziran Bolu Gerede*.

- Arslan, A. (1998). "Yerlilik: Toprakla Tarih Arasında". *Birikim*. Sayı:111-112.
- Arslanoğlu, İ. (2001). "Alevilikte Temel İnanç Unsurları ve Pratikler". *Türk Kültürü Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi*. 0(20). 33-134.
- Bayraktar, R. (2013). "Zorunlu Göçten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 12(4). 109-126.
- Cengiz, A. K. (2017). "Bir Yerli Olma Bağlamında Dedikodu, Söylentiler Ve Antakyalılık". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 0(51). 311-327.
- Coşkun, H. (2018). "Tokatlı Alevi Dedelerin Düşkünlük Anlayışına Sosyolojik Bir Bakış", *Turkish Studies*, 13(25), 145-160.
- Çakır, F & Atmaca, H. (2018). "Kültür Sosyolojisi Çerçevesinde Fransa'nın Dil, Kültür Ve Azınlık Politikası". *Researcher*. 6(4). 446-4
- Çakmak, F. (2018). "Zorunlu Göç Sürecinde Mekânın Kaybı Ve Evin Yitimiyle Başlayan Yersiz Yurtsuzluğun Ürettiği Bir Travma Olarak "Kimliğin Anonimleşmesi"". *TurkishStudies*. 13(18).349-364.
- Çetin, M. (2022). "İranlı Mültecilerin Toplumsal Uyum Süreci ve Sosyal Sermayenin Etkisi: Denizli Kenti Örneği". *İran Çalışmaları Dergisi*, 6(2), 251-287.
- Çetin-Dağdelen M. (2022). "Ulus-Devletlerin Özet Metni Milli Marş Stratejileri". *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*. 10(30). 354-385.
- Duman, Ö. (2016). "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Doğu Anadolu'dan Samsun'a Zorunlu Göç ve İskân". *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 11(21). 215-224.
- Erman, T. (1997). "Göç Olgusunda Kalitatif Yöntem Olarak Etnografik Araştırma: Bir Gecekondu Araştırmasının Düşündürdükleri". *Türkiye'de İç Göç Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı: 6-8 Haziran Bolu Gerede*.

- Fırat, M., Yurdakul, İ. K. & Ersoy, A. (2014). "Bir Eğitim Teknolojisi Araştırmasına Dayalı Olarak Karma Yöntem Araştırması Deneyimi". *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 2 (1) , 64-85.
- Göker, G. (2015). *Göç Kimlik Aidiyet: Kültürlerarası İletişim Açısından İsveçli Türkler*. LiteratürkAcademia.
- Güreşçi, E. (2016). "Ortak Ve Farklı Yönleriyle İç ve Dış Göçler". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 9(43).
- İçduygu, A. Sirkeci, İ. Aydıngün İ. (1997). "Türkiye'de İç Göç ve İç Göçün İşçi Hareketine Etkisi". *Türkiye'de İç Göç Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı: 6-8 Haziran Bolu Gerede*.
- İlyas, A. (2016). "1925-1945 Yılları Arasında Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde İdari Düzenlemeler". *Tarih Okulu Dergisi*. 9(26).
- Nisbet, R. (2013). "Sosyoloji ve Din". *Din Toplum ve Kültür: Din Sosyolojisi ve Antropolojisine Giriş*. (Çev. Ali Coşkun). İz Yayıncılık.
- Özcan, Y. Z. (1997). "İç Göçün Tanımı ve Verileri ile İlgili Bazı Sorunlar". *Türkiye'de İç Göç Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı: 6-8 Haziran Bolu Gerede*.
- Schroeder, R. (1996). *Max Weber ve Kültür Sosyolojisi*. (çev. Mehmet Küçük). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Şener, C. (2000). *Alevilik Nedir: Şaha Doğru Giden Kervan*, Ant Yayınları.
- Tekeli, İ. (1997). "Türkiye'de İç Göç Sorunsalı Yeniden Tanımlanma Aşamasına Geldi". *Türkiye'de İç Göç Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı: 6-8 Haziran Bolu Gerede*.
- Tekten-Aksürmeli, Z. S. & Sağlam, S. (2021). "Geçim Stratejilerinin Yerlilik ve Göçmenlik Ekseninde İncelenmesi: Gaziantep Örneği". *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 20(2). 790-820.
- Türk Dil Kurumu. (6 Kasım 2022). www.tdk.gov.tr

United Nations, (2001). *Guiding Principles on Internal Displacement*.
<https://www.unhcr.org/43ce1cff2.pdf>.

Yalçın, H. (2016). "Alevi Kültüründe Çocuk Yetiştirme ve Kadının Konumu". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırmaları Dergisi*. (79). 79-94.

Yılmaz, A. (2014). "Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri". *Turkish Studies*. 9/2. 1685-1704.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Before starting this study, our main concern was to examine the life experiences of individuals with Alevi identity in a specific place when it comes to urbanization. But when we landed, the scene we encountered was the existence of Alevi identity belonging to two different groups. Therefore, we came across two different Alevism experiences as migrating 'minority' and 'local' Alevis. This situation made us think that it would be valuable to examine these two different identities comparatively. For this reason, the study has evolved to examine two different Alevi identities instead of examining a general Alevi identity.

It is clear that the phenomenon of migration is an experience that will exist as long as life continues. On the global level, the possibility of migration will continue to exist in every region where people live. While the migration of the citizens of the country formed after the notion of nation-stateization for various reasons is a topic in itself, internal migration that takes place within the borders of the countries is also a separate issue. It is known that there are many internal migration cases in Turkey. One of them is the migrations called 1938 events. In the newly established Republic of Turkey, the parameters of the nation-state had to be accepted by the people. For this reason, the government of the period considered it necessary to prevent some formations that would contradict its own perspective, and this necessity brought along various applications. One of these practices was the forced migration of the people in order to overthrow the tribal formations, which were valid especially in Tunceli and neighboring provinces and which contradicted the policies of the state at that time or had the risk of conflict. One of these migrations was to Denizli. This study aims to make a comparative analysis by considering the experiences of the Alevis who migrated to Denizli after the 1938 events, and the experiences

and current situations of the Alevi communities who are the natives of the city in various socio-cultural and socio-economic forms.

Method

The sample of the study consists of Alevi communities residing in Dereçiftlik Village, Güzelköy and Pınarkent Neighborhoods. Dereçiftlik Village has the feature of being a village where only the Alevis of Denizli, which we describe as 'local' Alevis, reside. Güzelköy Neighborhood is a town where both 'local' Alevis and Sunnis live together. Pınarkent Neighborhood, on the other hand, is the place where Alevis from the Sivas-Tunceli-Muş region reside, who were initially exposed to settlement after the 38 events, that is, due to economic reasons in the later periods, which we describe as 'minority'. A total of 57 people were interviewed in the mentioned towns. Face-to-face interviews and interviews were conducted with the people selected by random sampling and snowball sampling. Our study was created in the light of the data collected in this way. The questions created for the study were coded within the framework of the information obtained as a result of the interviews. Findings about Economic Status, Findings About Social Relations, Findings About Religious Rituals, Findings About Education and Findings About Women, Marriage and Family Institution were analyzed by dividing them into five different themes.

Finding (Results)

The first theme of the analyzes was formed in the form of findings on the economic situation. The institution of economy emerges as one of the most powerful structures that affect the lives of individuals. Therefore, the relationship of two different Alevi identities with the economic institution is included. When examined comparatively, it has been understood that the economic situation of the 'local' Alevis is better than the 'minority' Alevis. It is seen that the effect of the 'local' Alevis having land in the city is great. It has been learned that Alevis, who are in the 'minority' position, mostly make their living as factory or construction workers. Therefore, it has been seen that being in the form of immigrant affects the economic situation in the city. It turns out that the economic situation in question also affects other factors in the lives of the groups. Because the land ownership here offers the power of power to the groups. In this case, they can lay the groundwork for them to continue their lives within the framework of their own norms. However, it can be said that migrating to a town and being a 'minority' there may require a life that is relatively dependent on the functioning of the city. The fact that they make a living with labor intensively can overturn their ability to be a power. This situation may indirectly affect other parameters in daily life.

The second theme of the analyzes was determined for social relations. It has been thought that the fact that individuals are immigrants or natives may affect the relationships they have acquired. As a result of the interviews, it was

understood that the effect of being an immigrant in the town rather than being an Alevi has a relatively greater effect on the relations. While Denizli Alevis stated that there is less negative view of Alevism, Sivas-Tunceli Alevis said that it is relatively more. On the other hand, it was seen that while Denizli Alevis mostly did not answer the question about the existence of prejudices against Alevism in the town where they lived, Sivas-Tunceli Alevis mostly gave the answer. It is clear that other parameters will have an impact on the cases in question, but the existence of the effect of immigrant identity can be clearly seen.

The third theme for the analyzes is the establishment of the livability of religious rituals in the town. The existence of unique rules of Alevism is undeniable. It has been wondered how these rules affect living in daily life by being an immigrant or being a native. It has been learned that the Alevis of Sivas-Tunceli, who are in the position of 'minority' although the practice of companionship was applied in both communities, mostly acquired companions from their own country, not from Denizli. This situation shows that the continuity of ties with the homeland is still given importance and that individuals continue to see their hometown as "home". Another difference is in the application of the penalty of indulgence. Denizli Alevis, who are in the position of 'indigenous', have the power to live together in the city, to be united and to apply the feeling of us in practice. Therefore, people can be punished for indulgence. However, Sivas-Tunceli Alevis, who are already in the position of 'minority', cannot experience the feeling of being us with the feeling of lack of being few in the city. As such, it seems difficult for them to punish someone who is one of their own and subject them to various boycotts. This situation can be seen in the answers given. As a result, it is understood that having a native or immigrant identity is effective here.

Although the study proceeded in the form of comparison over dichotomy, it was understood that some parameters in urban life were not affected by the immigrant identity. One of them is education and the other is the findings about women, family and marriage. Educational institution is a valuable issue in Alevism and it has been shown that it has nothing to do with having a 'minority' or 'indigenous' identity in the city. It has been understood that both groups have similar perspectives in the findings on women, family and marriage, which is another issue, and that being an immigrant is not effective.

As a result, when analyzed as a whole, it has been understood that the phenomenon of migration is effective in the life of Alevis in Denizli, and that having an 'indigenous' or 'minority' identity in a town has the power to affect some experiences in daily life. Although the experience of migration took place many years ago, it has been observed that its effect on institutional relations in social life continues without serious changes.